

Kansalaisten kaivosvaltuuskunta - MiningWatch Finland

Lausunto kaivoslaista HE 126/2022

LIITTEET

Liite 1 - Ehdotukset pykäläkirjauksiksi s. 1

Liite 2 – lisäselvitys: Poronhoidolle aiheutuvat haitat s. 14

Liite 1 - Ehdotukset pykäläkirjauksiksi

1. Intressivertailun kehittäminen nyt tai asteittain on tärkeää.

Jos vertailun lisääminen lakiin ei ole mahdollista, tulee vähimmäisvaatimuksena varmistaa että haitankärsijät saavat oikeudenmukaiset korvaukset.

Kaivoshankkeet kuuluvat yleensä lunastuslain piiriin, koska suurin osa niistä lunastetaan, toisin kuin useimmat muut teollisuushankkeet. Lunastuslain mukaan hankkeen vaikutuksien haitankärsijöille, eli hankkeen ulkopuolisille kiinteistöille, määrätään korvaukset varallisuuden muuttumattomuusperiaatteella (ks. Lausunto kohta 1 a)).

On totta, että tietoa korvauskäytännöstä tulee lisätä. Haittakorvauksia ei olekaan tosiasiasa käytetty vielä laajasti kaivoksien kanssa¹, mikä johtuu nimenomaan tiedon puutteesta. Ongelma on kuitenkin myös osittain rakenteellinen.

Suurin haaste oikeudenmukaisten ja luotettavien haittakorvauksien toteutumisessa on haittavaikutuksien selvityksen parantamisessa, niiden huomioimisessa kaivoksen kannattavuuslaskelmassa, ja vakuuksien määrittämisessä ennakoitujen haittojen varalle.

a) Intressivertailu:

- Ympäristöluvan ja kaivosluvan yhteensovittamiseen tulisi osoittaa rahoitusta, ja intressivertailun käyttöönottoon asettaa uusi työryhmä.

- Intressivertailun voisi kirjata lakiin seuraavasti:

47 § Kaivosluvan myöntämisen edellytykset

Lisäys **boldilla**.

Esiintymän tulee olla kooltaan, pitoisuudeltaan ja teknisiltä ominaisuuksiltaan hyödyntämiskelpoinen.

Esiintymän hyödyntämisestä tulee seurata yleisille ja yksityisille eduille erittäin merkittävää hyötyä, joka on huomattavasti suurempi verrattuna siitä yleisille ja yksityisille eduille koituviin menetyksiin pitkienkin aikojen kuluessa.

- Vaihtoehtoinen muotoilu toisi joitain intressivertailun elementtejä lupaharkintaan täsmentäen luvan myöntämisen esteitä.

Poiston perustelut: käytännössä on ilmennyt että kaiken kokoisilla kaivoksilla voi olla kohtuuttomia haittoja, joiden poistaminen ei ole määräyksin mahdollista. Näin voi olla esimerkiksi erittäin lyhytikäisten tai huonosti kannattavien kaivosten kanssa.

HE 273/2009 vp

48 § perustelut

Boldilla lisäys, **yliviivauksella** poisto.

1 Henkilökohtainen kommunikaatio, Maanmittauslaitoksen lunastustoimitusyksikön johtaja Mauri Asmundela, 26.10.2022.

Pykälän 2 momentin nojalla kaivoslupaa ei saisi myöntää, jos kaivostoiminta aiheuttaisi vaaraa yleiselle turvallisuudelle, aiheuttaisi erittäin merkittäviä vahingollisia ympäristövaikutuksia tai erittäin merkittävästi heikentäisi paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloja eikä mainittua vaaraa yleiselle turvallisuudelle, vahingollisia ympäristövaikutuksia tai paikkakunnan asutus- ja elinkeino-olojen heikentämistä voida lupamääräyksen poistaa. **Kaivoslupan myöntämisen esteeksi muodostuva heikentäminen tarkoittaa asutusta ja/tai elinkeino-olojen heikentämistä, jonka rahallinen arvo on merkittävä tai suurempi kuin paikkakunnalle tuleva suora taloudellinen tuotto. EU-direktiivien ja kaivannaisjäteasetuksen vastaiset vaikutukset ovat aina erittäin merkittäviä.**

Tällöin lupaa ei olisi mahdollista myöntää, vaikka kaivoslupan myöntämisen edellytykset muun muassa 45 ja 47 §:n nojalla täyttyisivät eikä luvan myöntämiselle olisi pykälän 1 momentissa tarkoitettua tai muualla kaivoslaissa säädettyä estettä. Käytännössä säännöksen soveltaminen voisi tulla harkittavaksi ainoastaan suurten kaivoshankkeiden yhteydessä. Tällöinkin lähinnä poikkeuksellisesti, koska yleensä muun muassa lupamääräyksiä voidaan estää momentissa tarkoitettuja seurauksia. Säännöksessä on kyse yleisarvioinnista, esimerkiksi arvokkaan maisema-alueen tuhoutumisesta tai alueiden tulemisesta elinkelvottomaksi, **tai muuten kohtuuttomista tai lainvastaisista haitoista**, mutta ei yksityiskohtaisesta terveyshaittojen tai muusta ympäristön pilaantumisen arvioinnista, joka tehdään ympäristönsuojelulain ja vesilain nojalla. Säännöksen nojalla vaaran aiheuttamista yleiselle turvallisuudelle, erittäin merkittävien vahingollisten ympäristövaikutusten aiheuttamista tai paikkakunnan asutus- ja elinkeino-olojen erittäin merkittävää heikentämistä ei voida pitää hyväksyttävänä, vaikka kaivoshanke toteutuessaan toisi huomattavaa hyötyä kaivostoiminnan harjoittajalle sekä taloudellisten ja työllisyysvaikutusten kautta yleiselle edulle.

- Tuottojen ja kustannusten vertailu rahassa tarvitaan, jotta kaivokset olisivat yhteiskunnan ja paikallisen kokonaisedun mukaisia.
- Intressivertailun keskeiset osa-alueet tulee kirjata tarkemmin lain perusteluihin. Näitä ovat elinkeino-, työpaikka-, kiinteistöarvo- ja ympäristöhaitat, mukaan lukien jätteiden pitkäaikaiset vaikutukset.

b) Oikeudenmukaiset korvaukset haitankärsijöille

Jotta oikeudenmukaisuus toteutuu kaivoslain korvauksissa, hankkeen haitoista vaikutusalueella tulee olla kattavampi selvitys. Ongelmia on etenkin YVA-raporttien laajuudessa ympäristövaikutusten arvioinnin osalta ja erityisesti konsulttien koostamien raporttien asiantuntijuudessa ja riippumattomuudessa. Mietintöön olisi hyvä lisätä, että konsulttivetoisten YVA-arviointien riippumattomuutta ja tieteellistä pätevyyttä tulisi selvittää ja pyrkiä parantamaan.

Käytännön tarpeesta johtuen YVA-selostuksiin on esitetty laajempia arviointeja esimerkiksi kiinteistöarvoihin aiheutuvista haitoista².

Kaivoslakiin lisättävillä kirjauksilla voidaan ohjata YVA-selostuksia kattavimmiksi (kaivoslupahakemuksen vaatimuksilla), ja täten varmistaa haitankärsijöiden korvausten asianmukaiset arvioinnit.

Yleisten ja yksityisten etujen menetykset tulisi arvioida karkeasti myös rahamääräisesti sulkemissuunnitelman vakuusarvion yhteydessä, jotta niiden suuruusluokka on tiedossa kaivoshankkeen taloudellisen kannattavuuden tarkasteluun. Tämä on oleellista etenkin "ääripään" hankkeiden kanssa, kuten Ylläksen Hannukainen, jossa haittakorvaukset tulevat todennäköisesti nousemaan erittäin korkeisiin summiin.

- Ympäristövaikutusten ja menetysten arviointi

Tämän tekstin koostamisessa on käytetty otteita Pohjois-Savon ELYn lausunnosta Yaran Siilinjärven kaivoksen laajentamisen YVA-arviointiohjelmaan³.

HE 273/2009 vp (s. 93)

Lisäykset **boldilla**

34 §

Kaivoslupahakemuksessa olisi esitettävä tiedot kaivostoiminnan arvioiduista vaikutuksista yleisiin ja yksityisiin etuihin sekä niille koituvista hyödyistä, menetyksistä ja haitasta ottaen huomioon, mitä 18 §:n 1 momentissa säädetään. Kaivoslupahakemuksessa olisi myös esitettävä selvitys toimenpiteistä, joilla kaivostoiminnan haitalliset vaikutukset on tarkoitus poistaa tai joilla niitä on tarkoitus vähentää, sekä selvitys

suunnitellun kaivostoiminnan arvioiduista ympäristövaikutuksista ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain 25 §:ssä tarkoitetussa laajuudessa. **Ympäristövaikutuksia ovat esimerkiksi pinta- ja pohjavesien sekä maaperän pilaantumisvaikutukset, hiukkas-, kaasupäästöt, paineaallot, melu, värinä ja maisema-, luonnonsuojelu- ja liikennevaikutukset. Ympäristövaikutukset tulee olla ajantasaisesti selvitetty huomioiden kaivannaisjäteasetuksen sekä ympäristö-, luonnonsuojelu- ja vesilainsäädännön edellytykset. Ympäristövaikutuksista seuraa haittoja ja menetyksiä vaikutusalueen yleisiin ja yksityisiin etuihin. Haitat ja menetykset ilmenevät esimerkiksi kiinteistö- ja vakuusarvojen alenemisena ja elinkeinohaittoina, mukaan lukien nautinta-, hallintaoikeus-, käyttöarvo- ja virkistyskäyttöhaitat.**

Mahdollisuus myydä kiinteistö edelleen kuuluu osaksi aineellisen omaisuuden tavanomaista käyttöä. Tällä perusteella jo kaivoslupavaiheessa on esitettävä ainakin yleistasonen tarkastelu siitä, kuinka hanke mahdollisesti vaikuttaisi erityisesti lähialueen kiinteistön omistajien mahdollisuuksiin hyödyntää kiinteistöään myös edellä mainitussa tarkoituksessa. Kaivostoiminnasta voi seurata merkittäviä haittoja investointien arvolle sekä elinkeinoille, kuten matkailulle, poronhoidolle, kalastukselle, maataloudelle ja keräilytaloudelle; ja nautintaoikeuksille kuten metsästykselle ja luonnonvarojen kotitarvekäytölle. Hankkeen mahdolliset negatiiviset vaikutukset aineelliseen omaisuuteen ja elinkeinoihin on huomioitava osana ihmisiin kohdistuvaa vaikutusten arviointia, mutta myös tarkastellessa hankkeen elinkeino- ja yhteiskuntataloudellisia vaikutuksia (+/-). Kaivoslupa-arviointia tekevien asiantuntijoiden tulee tämän vuoksi perehtyä huolellisesti YVA-ohjelmasta tai kaivoksen ympäristövaikutusselvityksestä annettuihin lausuntoihin ja mielipiteisiin sekä otettava niissä esitetyt kannanotot huomioon arviointia tehdessään (=haittojen luonne ja niiden alueellinen kohdentuminen).

Haitat ja menetykset tulee selvittää rahallisina arvoina, ja niitä käytetään vakuuksien, haittakorvauksien, sekä hankkeen taloudellisen kannattavuuden arvioinnissa. Arvioituja haittoja ja menetyksiä tulee käyttää elinkeino- ja asutusolojen heikkenemisen arvioinnissa (48 §).

- Haittakorvaukset – selventävät kirjaukset

Nämä haitat kuuluvat lain mukaan korvattavaksi, mutta selkeät kirjaukset puuttuvat kaivoslaista.

HE 273/2009 vp (s. 123)

Lisäykset **boldilla**

81 § perustelut. *Kaivostoimituksen asianosainen.*

Jotta menettely kaivostoimituksessa olisi yhdenmukainen lunastuslain ja

kiinteistönmuodostamislainsäädännön kanssa, kaivostoimituksen asianosainen määriteltäisiin

kiinteistönmuodostamislain 17 §:n 1 momentin mukaisesti. Kaivostoimituksen asianosainen olisi

asianomainen kaivosaluelunastuslupan ja kaivoslupan haltija sekä muu henkilö, jonka oikeutta tai etua

toimitus välittömästi koskee. Tällöin kaivostoimituksen asianosainen yleensä olisi se kiinteistön omistaja,

jonka omaisuuden käyttöoikeus lunastetaan taikka jonka omaisuuteen muuten puututaan, mutta voisi

kaivoshankkeiden usein laajalle ulottuvien vaikutusten takia olla sellainenkin, joka ei luovuta käyttöoikeutta

omaisuuteen tai jonka omaisuuteen ei muuten puututa. Selvytyksen vuoksi ja jotta kaivoshankkeissa olisi

laaja hankkeen vaikutuksiin perustuva mahdollisuus esittää kaivostoimituksessa vaatimuksia, todettaisiin

pykälässä, että kaivoksesta taikka kaivosalueen tai kaivoksen apualueen käyttämisestä aiheutuvasta haitasta

tai vahingosta voitaisiin määrätä korvaus lunastuslain 38 §:n estämättä. Korvauksia arvioitaessa ja

määrättäessä sellainen henkilöpiiri, jolta ei lunasteta omaisuuden käyttöoikeutta tai jonka omaisuuteen ei

muuten puututa, olisi kaivostoimituksessa asetettava samaan asemaan kuin ne, joilta omaisuuden

käyttöoikeus lunastetaan tai joiden omaisuuteen muuten puututaan. **Korvauksia määrättäessä**

ympäristövaikutukset tulee olla ajantasaisesti selvitetty huomioiden kaivannaisjäteasetuksen sekä

ympäristö-, luonnonsuojelu- ja vesilainsäädännön edellytykset. Ympäristövaikutuksia ovat esimerkiksi

pinta- ja pohjavesien sekä maaperän pilaantumisvaikutukset, hiukkas-, kaasupäästöt, paineaallot, melu,

tärinä ja maisema-, luonnonsuojelu- ja liikennevaikutukset. Ympäristövaikutuksista seuraa haittoja ja

menetyksiä vaikutusalueen yleisiin ja yksityisiin etuihin. Korvattavia vahinkoja ja haittoja olisivat muun

muassa omaisuuden vahingoittuminen tai käytön estyminen taikka omistusoikeuteen perustuvan

varallisuusarvoisen edun menettäminen, mukaan lukien omaisuuden siirtäminen ja toisenlaiseksi

muuttaminen sekä kiinteistön tai investointien arvon aleneminen, mukaan lukien nautinta-,

hallintaoikeus-, käyttöarvo- ja virkistyskäyttöhaitat. Koska korvaus voidaan parhaiten selvittää korvausta

vaativan aloitteesta, kun kyseessä on kiinteistö, josta ei luovuteta alueiden käyttöoikeutta kaivosaluetta

varten tai jossa ei ole kyse muusta omaisuuteen puuttumisesta, tulisi tällaista korvausta virallisperiaatteesta

poiketen kaivostoimituksessa erikseen vaatia.

- Vakuudet haittakorvauksille

Jotta voidaan asettaa ennakoiduille mutta ei varmoille haittavaikutuksille. Varmistavat, että

haitankärsijä saa korvaukset vaikka kaivosyritys ajautuu konkurssiin.

HE 126/2022 vp (s. 27)

Lisäykset **boldilla**

Kaivoslain 15 luvussa säädettyjä lopetus- ja jälkitoimenpiteitä, joita varten vakuuden määrää asetettaessa lupaviranomaisen olisi erityisesti arvioitava 143, 144 ja 150 §:ssä säädettyjen velvoitteiden hoitamisesta aiheutuvat kustannukset:

- 143 §:n mukainen velvollisuus saattaa kaivosalue ja kaivoksen apualue yleisen turvallisuuden vaatimaan kuntoon, huolehtia edellä mainituiden alueiden kunnostamisesta, siistimisestä ja maisemoinnista sekä suorittaa kaivosluvassa ja kaivosturvallisuusluvassa erikseen määrätyt toimenpiteet; sekä
- 144 §:n mukainen velvollisuus poistaa alueilta kaivoksesta louhitut kaivosmineraalit sekä maan pinnalla olevat rakennukset ja rakennelmat.
- 150 §:n mukaan toiminnanharjoittajan vastuu kaivosluvassa annettujen määräysten tai kaivostoiminnan lopettamispäätöksessä annettujen määräysten mukaisesti kaivosalueen ja kaivoksen apualueen seurannasta sekä tarvittavista korjaavista toimenpiteistä ja niiden kustannuksista jatkuu kaivostoiminnan päätyttyä. Pykälä antaa kaivosviranomaiselle mahdollisuuden antaa määräyksiä tarvittavista korjaavista toimenpiteistä
- **Haitat ja vahingot tulee arvioida varovaisuusperiaatteen mukaisesti kaivoslupahakemuksen yleisten ja yksityisten etujen yhteydessä. Niille tulee määrätä vakuus, joka kattaa arvioidut haittakorvaukset.**

Huomion arvoisena kaivoslain mukaisen vakuussäätelyn osalta on pidettävä sitä, että kaivostoiminnasta aiheutuvat **yksityiskohtaisemmat, kiinteistö- ja haitankärsijäperusteiset vahingot ja haitat** arvioidaan kaivoslain 8 luvun mukaisessa kaivostoimituksessa eikä kaivosvakuus siten **yksityiskohtaisesti** kata edellä mainittuja vahinkoja ja haittoja. Tähän perusasetelmaan ei esitetä muutosta.

107 §

Lisäykset **boldilla**

*Vakuus **kaivostoimintaa**, malminetsintää ja kullanhuuhtontaa varten*

Kaivoslupan, malminetsintäluvan haltijan ja kullanhuuhtojan on asetettava riittävä vakuus mahdollisen vahingon ja haitan korvaamista sekä jälkitoimenpiteiden suorittamista varten ottaen huomioon toiminnan laatu ja laajuus sekä toiminta-alueen erityispiirteet.

Sen estämättä mitä 1 momentissa säädetään vakuuden asettamisesta, voi kaivosviranomainen malminetsintäluvassa päättää, että vakuutta ei tarvitse asettaa, jos malminetsintäluvan haltija on valtion laitos.

Valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä vakuudesta.

HE 273/2009 vp

Lisäykset **boldilla**

Vakuudet ja korvaukset (s. 54)

Kaivoslupa, malminetsintälupa ja kullanhuuhtontalupa perustuvasta toiminnasta aiheutuvien vahinkojen ja haittojen korvaamista varten,

tällaiseen toimintaa liittyviä jälkitoimenpiteitä sekä kaivostoiminnan lopetus- ja jälkitoimenpiteitä varten vaadittaisiin lähtökohtaisesti vakuus. Kaivostoiminnasta aiheutuvat

yksityiskohtaisemmat, haitankärsijä- ja kiinteistöperusteiset vahingot ja haitat olisi tarkoitus arvioida kaivostoimituksessa.

2. Kannattavuuslaskelma

Koska kaivostoiminnasta aiheutuvien elinkeinohaittojen korvaukset, kuten yrityksen omaisuuden arvon tai yritystulon lasku, voivat nousta mittaviin summiin on oleellista sisällyttää nämä hankkeen kannattavuuslaskelmaan.

HE 273/2009 vp (s. 102)

Lisäykset **boldilla**

47 §. Kaivosluvan myöntämisen edellytykset. Pykälän 1 momentin nojalla hakijan olisi osoitettava, että kyseessä on esiintymä, joka kooltaan, pitoisuuksiltaan ja teknisiltä ominaisuuksiltaan on hyödyntämiskelpoinen. Esiintymällä tarkoitettaisiin 5 §:ssä olevan määritelmän mukaan sellaista kallioperässä olevaa kaivosmineraalien rikastumaa, jolla on osoitettua tai mahdollista taloudellista arvoa kaivostoiminnan kohteena. Esiintymän kokoa ja pitoisuutta voidaan pitää riittävänä, jos esiintymän hyödyntämisestä saatavat tulot kattavat käyttökustannukset, **haitta-, onnettomuus- ja ympäristövastuut** ja takaavat vaadittavan tuoton esiintymän hyödyntämiseen sijoitetulle pääomalle. Arvioitavista teknisistä ominaisuuksista tärkeimmät olisivat louhintatekniset ja rikastustekniset ominaisuudet. **Haitta-, onnettomuus- ja ympäristövastuita ovat jätteisiin, pilaantumiseen ja ympäristövahinkoihin ja -onnettomuuksiin liittyvät vastuut, haittakorvaukset haitankärsijöille, elinkeinoille ja kiinteistöarvoille tulevista haitoista myös pitkien aikojen kuluessa koko vaikutusalueella.**

- Ympäristöluvan ja kaivosluvan samanaikainen käsittely

Taloudellisen kannattavuuden arvioimisessa on olennaista tietää ympäristölupaan kuuluvat kaivannaisjätteiden jätehuoltosuunnitelma, jätteiden luokittelu vaarallisuuden mukaan ja kaivoksen sulkemissuunnitelma. Ympäristölupa sisältää olennaisia ympäristövaikutustietoja, kuten esimerkiksi jätteiden karakterisointi (luonteen selvitys) ja vaarallisuusluokitus, jotka vaikuttavat yleisiin ja yksityisiin etuihin.

34 § ([5.5.2017/259](#))

Lupahakemus

Lisäykset **boldilla**

Malminetsintälupaa, kaivoslupaa ja kullanhuuhtontalupaa koskeva hakemus on toimitettava lupaviranomaiselle.

Kaivoslupahakemuksessa on vaadittava kaivoksen apualueeksi tarkoitettuun alueeseen rajoitettua käyttö- tai muuta oikeutta. Jos kullanhuuhtonta-alueella on välttämätöntä saada oikeus poiketa 26 §:n 1 momentissa säädetystä rakentamiskiellosta, on sitä vaadittava kullanhuuhtontalupahakemuksessa.

Kaivoslupa käsitellään yhdessä ympäristöluvan kanssa lain eräiden ympäristöllisten lupamenettelyjen yhteensovittamisesta (764/2019) mukaan.

Tarkempia säännöksiä lupahakemuksesta voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella.

- Kaivoslupan ehtojen ja vakuuksien tarkastaminen ympäristölupan myöntämisen jälkeen

Jos ympäristölupaa ja kaivoslupaa ei käsitellä samanaikaisesti, niin silloin kaivoksen vakuudet, kannattavuuslaskelma, kaivoslupan edellytykset ja esteet sekä yleisten ja yksityisten etujen määräykset tulisi tarkistaa ympäristölupan myöntämisen jälkeen. Tämä johtuu siitä, että ympäristöluvassa vasta käsitellään monia olennaisia esimerkiksi jätteisiin ja kaivoksen pohjarakenteisiin ja sulkemiseen liittyviä asioita. Samasta syystä on kohtuuton rajoite, että kaivoshankkeesta saatava hyöty ei saisi muuttua kaivoslupan lupamääräysten tarkistamisen jälkeen.

62 §

Lisäykset **boldilla**, poisto ~~yliviivauksella~~.

Kaivoslupan määräaikainen tarkastaminen ja määräaikaisuus

Kaivoslupa on voimassa toistaiseksi luvan lainvoimaiseksi tulosta. Kaivoslupa voidaan myös myöntää määräajaksi, jos se on perusteltua ottaen huomioon esiintymän laatu ja laajuus, hakijan edellytykset huolehtia kaivostoiminnan aloittamisesta sekä muut hakemuksen käsittelyn yhteydessä ilmenneet seikat. Määräaikainen kaivoslupa voi olla voimassa enintään kymmenen vuotta päätöksen lainvoimaiseksi tulosta. Lupaviranomaisen on tarkistettava toistaiseksi voimassa olevan kaivoslupan määräyksiä vähintään kymmenen vuoden välein. Lupaviranomaisen on ilmoitettava tarkistusväli luvassa. Välttämättömän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi taikka muusta erityisestä syystä myös määräajan voimassa olevan kaivoslupan määräyksiä voidaan määrätä tarkistettavaksi määräajoin.

Kaivoslupa, sen voimassaolon edellytykset sekä määräykset täytyy erikseen tarkistaa kun ympäristölupa myönnetään kaivoslupan jälkeen, siihen tulee muutos tai se raukeaa; tai jos kaivannaisjätteen jätehuoltosuunnitelma tai hankkeen ympäristövaikutusten arviointi muuttuu niin, että sillä on vaikutuksia yleisiin ja yksityisiin etuihin.

Ympäristölupan lakatessa kaivoslupaan liittyvät oikeudet lakkaavat, pois lukien vakuus-, korvaus- ja jälkihoitovastuut sekä velvollisuudet ja näiden tarkastusmahdollisuudet.

~~Lupamääräysten tarkastaminen ei saa sanottavasti vähentää kaivoshankkeesta saatavaa hyötyä.~~

3. Kaivannaisjäteasetus

Kaivannaisjäteasetuksen käytännön toimeenpanoon liittyvät kirjaukset

Mietintöön tulisi kirjata, että jotta *taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti* kestävä kaivosteollisuus olisi mahdollista, valtioneuvoston tulisi varmistaa kaivannaisjäteasetuksen käytäntöön toimeenpano, kuten toimittiin kaatopaikka-asetuksen kanssa.

Kaivannaisjäteasetuksen toteutumisessa on vakavia puutteita, aiheuttaen sen, että kaivosteollisuus ei ole kestäväällä pohjalla. Puutteita on niin yksittäisten lakikohtien

toteutumisessa kuin myös asetuksen *tarkoituksessa*, että ympäristön pilaantumista ei saa aiheutua pitkälläkään aikavälillä. Olennaista asetuksen toimeenpanossa on sitova ohjeistus, jätteiden luokittelu ja käsittely niiden vaarallisuuden mukaan sekä rakennevaatimukset. Näiden toteutumien vaatii muutoksia useampaan lakiin.

Katso esimerkkejä kaivannaisjäteasetuksesta, ja siitä miten se ei toteudu käytännössä:

<https://kaivosvetoomus.fi/lisatietopaketti/jatealue-saantely/>

ja

<https://kaivosvetoomus.fi/lisatietopaketti/sulkeminen/>

Kaivoslaki: Jotta jätteiden luonne, käsittelyn ja jälkihoidon vaatimukset olisivat mukana jo alkuvaiheessa, vaikuttaen kaivoksen suunnitteluun, **kaivoslupa ja ympäristölupa tulisi käsitellä samanaikaisesti**. Vaihtoehtoisesti **kaivoslupahakemuksen liitteisiin** pykälässä 34§ kohdassa 7) tulisi lisätä ”kaivoslupahakemuksen liitteisiin tulee lisätä kaivannaisjäteasetuksen mukaiset selvitykset, sulkemissuunnitelma sekä jätteiden ympäristövaikutusten arviointi”. Tämä toisi jätteiden luonteen selvitykset (millä on merkitystä jätealueiden toteutusratkaisuihin ja kustannukseen) mukaan kaivoslupaan ja YVAan.

- Pykälään 48 **kaivoslupan myöntämisen esteisiin** haitallisten vaikutusten perusteella tulisi lisätä määreeksi ”mukaan lukien jätteiden vaikutukset sulkemisen jälkeen”⁴.
- Pykälän 48 **perusteluihin** tulisi lisätä ”Jätteiden vaikutukset ja kustannukset, mukaan lukien kaivoksen sulkemisen jälkeen, tulee käsitellä kattavasti kaivoslupan yleisten ja yksityisten etujen selvityksissä ja intressien yhteensovittamisessa”.

- **Ympäristölupan ja kaivoslupan pakollinen yhteensovittaminen on tärkeää**, jotta 1) ympäristövaikutukset ja kustannukset niiden estämiseksi otetaan huomioon jo kaivosta suunniteltaessa 2) ympäristövaikutukset voidaan huomioida yleisten ja yksityisten etujen määräyksissä 3) ympäristölupan vakuudet, kaivoksen rakenteiden ja jätehuollon kustannus ovat tiedossa kun tarkastellaan taloudellista kannattavuutta. **Vaihtoehtoisesti** kaivoslupan määräykset, korvaukset, vakuudet ja kannattavuuslaskelmat tulisi **tarkistaa ympäristölupan myöntämisen jälkeen**.

- **Aiheuttaja maksaa -periaatteen toteutuminen** tulisi varmistaa selkein kirjauksin, eikä esittää rajaavia ”vähintään 30 vuoden” määreitä. Tämä aiheuttaa sekavan tilanteen, jossa suurimmassa osaa kaivoksia jälkihoidon tarpeen arvioidaan kuin ihmeen kaupalla kestävän juuri sen tasan 30 vuotta.

Lisäykset **boldilla**, poistot ~~yliviivattuna~~:

108 §

Vakuus kaivostoiminnan lopettamista ja eräitä poikkeavia tilanteita varten

Kaivoslupan haltijan on asetettava vakuus:

1) kaivostoiminnan lopetus- ja jälkitoimenpiteitä varten, joiksi luetaan

a) kaivosluvassa erikseen määrätty lopetus- ja jälkitoimenpiteet;

b) 143 §:ssä ja 144 §:n 1 momentissa tarkoitetut toimenpiteet;

c) kaivostoiminnan lopettamispäätöksessä erikseen määrätty lopetus- ja jälkitoimenpiteet;

4 48§: ”Vaikka kaivoslupan myöntämisen edellytykset täyttyvät eikä luvan myöntämiselle ole tässä laissa säädettyä estettä, lupaa ei saa myöntää, jos kaivostoiminta, mukaan lukien jätteiden vaikutukset sulkemisen jälkeen, aiheuttaa vaaraa yleiselle turvallisuudelle, aiheuttaa huomattavia vahingollisia ympäristövaikutuksia tai heikentää merkittävästi paikkakunnan asutus- tai elinkeino-oloja eikä mainittua vaaraa tai vaikutuksia voida lupamääräyksin poistaa.”

d) 150 §:n 1 ja 2 momentissa **tarkoitettut toimenpiteet kaikkien jälkivaikutusten ajalta, kuitenkin vähintään 30 vuoden ajalta. Kaivosluvan haltijan tulee osoittaa vakuusaika luotettavalla selvityksellä riittäväksi.**

HE 126/2022 vp

108§ perustelut

Jälkimmäisenä mainittuun 150 §:n 1 ja 2 momentin mukaiselle seurannalle ja korjaaville toimenpiteille säädetään vakuuden kohdalla määrääjäksi vähintään 30 vuotta, ellei kaivosluvan haltija osoita muuta riittäväksi. Määräaika voi siis tapauskohtaisesti olla lyhyempi tai pidempi kuin 30 vuotta. ~~30-vuoden määräaika on arvioitu riittäväksi lähtökohdaksi, jona aikana kaivosalueen lopetus- ja jälkitoimenpiteiden toimivuus voidaan varmistaa. Määräaika on yhteneväinen ympäristönsuojelulain 60 §:n jätteen käsittelytoimintaa koskevan vakuuden kanssa.~~

Kaivostoiminnan, mukaan lukien louhosvesien, jälkihoitovaikutukset kestävät tyypillisesti merkittävästi pidempään kuin 30 vuotta. Kaivosluvan haltijan tulee osoittaa vakuusaika luotettavalla selvityksellä riittäväksi. Aiheuttaja maksaa -periaatteen ja kaivannaisjäteasetuksen tarkoittaman vastuun pitkien aikojen kuluessa toteutuminen tulee varmistaa.

Määräajan harkinnassa tulisi ottaa huomioon kaivosalueiden erilaisuus ja eri tarpeet jälkitoimille, kuten aitaaminen ja sortumavaaralliset paikat.

Muut lait:

- Koska rakenteiden käyttöään ilmoittamisessa on vakavia puutteita, kaivannaisjäteasetukseen tulisi lisätä merkintä, että **kaikissa loppusäilytysratkaisuissa tulee ilmoittaa niiden todellinen käyttöikä ja soveltuvuus jätteille**. Erittäin vaaralliset (vaarallisen jätteen normit ylittävät) tai pitkäaikaisesti haitalliset jätteet tulee aina ensisijaisesti stabiloida pysyvällä tavalla⁵ tai hyötykäyttää, kuten toimitaan kaatopaikkajätteen kanssa. Tämä on erityisen tärkeää, koska kaivosten jätealueet sijoittuvat usein vesistöjen lähelle.
- Kaivosten ja jätekasojen **tiivisrakenteet** tulee rakentaa niin, että kaivannaisjätteiden valtavat raskasmetallimäärät eivät kulkeudu vesistöihin pitkänkään ajan kuluessa. Vaarallinen sulfidimalmin kaivannaisjäte on vaarallista yli tuhat vuotta. Kaatopaikoilla vaarallisen jätteen tiiviseriste, joka viime kädessä estää raskasmetallien ja muiden haitta-aineiden suotumisen pohjaveteen, on 100 cm. Yhtä vaarallisella tai vielä vaarallisemmalla kaivannaisjätteellä se on vain 1 cm (bentoniittimatto). Miksi kaivosten vaarallisen jätteen alueet voisi tehdä huonommin, etenkin kun ne usein sijoittuvat vesistöjen lähistöön?
- Rakenteiden tulisi olla samanlaisia yhdistelmärakenteita kuin mitä on kaatopaikoilla. Mineraalisen tiivisteiden pitää olla rakennettu, riittävän tiivis. **Kaivannaisjäteasetukseen tulisi lisätä, että kaivannaisjätealue tulee rakentaa vähintään samoilla standardeilla kuin kaatopaikka, kuitenkin huomioiden kaivannaisjätteen erityispiirteet.** Myös ympäristövaikutusten arvioinnin vaatimuksen tulee yhtäläisesti koskea kaivannaisjätealuetta.
- **Kaivannaisjätealue täyttää erittäin vaativan riskirakenteen määritelmän** – sen rakennussäätelyn tulisi olla toteutettu vähintään samoilla standardeilla kuin kaatopaikoilla. Nimenomaan rakenteiden vaativuuden takia **kaivannaisjäteasetukseen** tulisi lisäksi kirjata maankäyttö- ja rakennuslain 121 a §:n, 150 b §:n ja 150 c §:n mukaiset laadunvarmistusselvitys, asiantuntijatarkastus ja ulkopuolinen tarkastus.
- **Jätelain** louhintajätteen luokituksiin tulee lisätä **vaarallinen kaivannaisjäte** ja kirjata kaivannaisjäteasetuksen määrittelemän potentiaalisesti happoa muodostavan jätteen olevan tällaista. Tällainen vaarallisen jätteen luokitus on kairausjätteellä, mutta kun samaa

5 Sijoitus mahdollisuuksien mukaan louhoksiin ja tunneleihin

materiaalia on kaivoksen verran niin vaarallinen luokitus puuttuu paradoksaalisesti kokonaan⁶. Tämä on selkeä puute. Puutetta alleviivaa se, että Pohjois-Suomen AVI on viimeisimmässä Terrafamen luvassa ottanut itse käyttöön tällaisen vaarallisen louhosjätteen luokan⁷.

4. Vakuuskirjaukset

Kaivoslain vakuusmuutokset tulisi poistaa ja tehdä yhtäaikaaisesti ympäristönsuojelulain vakuusmuutoksien kanssa. 108 §:n lista vakuuksien kohteista tulisi olla kattavampi, eikä se saisi rajata pois muita vakuuksia.

Seuraavat poistot tulisi tehdä, kunnes ympäristönsuojelulakia on muutettu ja vakuuksien kattavuus varmistettu kaikkien lainsäädäntöjen suhteen:

HE 126/2022 vp

POISTO:

s. 28

Kaivoslain mukaisen vakuuden osalta on huomioitava, että kaivoslain nojalla määrätyllä vakuudella voidaan kattaa vain sellaisia kustannuksia, jotka seuraavat niistä kaivoslain velvoitteista, jotka on nimenomaisesti säädetty vakuuden piiriin kuuluvaksi. Toiseksi on huomioitava, että vakuudesta ei voida kattaa sellaisia kustannuksia, jotka johtuvat toimista, joista säädetään muussa lainsäädännössä. Toisin sanoen esimerkiksi arvioitaessa kaivosvakuuden suuruutta, tulee ottaa huomioon, että vakuudella ei voida kattaa toiminnasta aiheutuvia vahinkoja tai haittoja eikä muusta lainsäädännöstä, kuten ympäristönsuojelu- tai kemikaaliturvallisuuslaista, johtuvia lopettamistoimenpiteitä.

Kaivoslain nojalla suoritetaan kaivoslain yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeellisia toimenpiteitä, ei muiden lakien soveltamisalaan ja muiden lupa- ja valvontaviranomaisten toimivaltaan kuuluvia toimenpiteitä. Myös vakuus asetetaan kaivoslain nojalla tarpeellisille toimenpiteille, ei ympäristönsuojelu- ja jätelakien, kemikaaliturvallisuuslain, patoturvallisuuslain, -vesilain tai muun lain mukaisille toimenpiteille. Koska ympäristönsuojelulain nojalla vaadittava vakuus kattaa kaivosalueen jätealueiden asianmukaisen jätehuollon, seurannan, tarkkailun ja toiminnan lopettamisessa tai sen jälkeen tarvittavien toimien varmistamiseksi ja kaivannaisjätteen jätealueen vakuuden on katettava myös kustannukset, jotka aiheutuvat jätealueen vaikutusalueella olevan, kaivannaisjätteen jätehuoltosuunnitelmassa tarkemmin määritetyn maa-alueen kunnostamisesta tyydyttävään tilaan, ei kyseisiin velvoitteisiin liittyviä kustannuksia ole tarpeen

6 Valtioneuvoston asetus jätteistä 978/2021 [https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210978 Liite 3](https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210978_Liite_3): Luokitus ”01 05 porauslietteet ja muut porausjätteet” sisältää luokan ”01 05 06* porauslietteet ja muut porausjätteet, jotka sisältävät vaarallisia aineita”, joka on merkitty vaaralliseksi jätteeksi.

Kohdasta ”01 01 mineraalien louhinnassa syntyvät jätteet” (eli sivukivi) puuttuu vaarallisen jätteen luokka kokonaan.

7 Terrafamen ympäristö- ja vesilupa lupamääräys 91, s. 1131 lisätty luokka: ”Malminlouhinnassa muodostuva sivukivi, happoa tuottava”, joka on merkitty vaaralliseksi, päätös nro 87/2022 myönnetty 20.6.2022.
<https://ylupa.avi.fi/fi-FI/asia/1413213>

ottaa huomioon kaivoslupaan liittyvää vakuutta asetettaessa.

s. 29 (3. kappaleen viimeinen lause) POISTO:

Vakuudella katettavat lopulliset kustannukset ovat tiedossa vasta kaivoslain 146 §:n mukaisen lopputarkastuksen jälkeen ja viimeistään 147 §:n mukaisessa kaivostoiminnan lopettamispäätöksessä.

- Vaihtoehtoisesti tulisi lisätä seuraavat kohdat kunnes YSL on muutettu:

108 §

Lisäys **boldilla**

Vakuus kaivostoiminnan lopettamista ja eräitä poikkeavia tilanteita varten

2) poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteitä varten yhden vuoden ajalle;

3) 100 §:n 2 momentin mukaista yhden vuoden louhintakorvauksen vuotuista suuruutta vastaavalle summalle, ellei kaivosluvan haltija osin tai kokonaan omista kaivosalueeseen kuuluvia kiinteistöjä.

4) Kaikki ympäristölupaan ja ympäristölupaviranomaisen alaan liittyvät toimet, jotka eivät kuulu jätevakuuden piiriin, käsittäen haitta-, onnettomuus- ja ympäristövastuut ja niihin liittyvät korvaukset.

108 § perustelut

Kaivosviranomaisen täytyy varmistaa, että vakuudet kattavat myös kaikki ympäristölupaan ja ympäristöviranomaisen alaan liittyvät toimet, joihin ei ole ympäristönsuojelulain mukaista jätevakuutta tai muuta vakuutta. Vakuudet tulee asettaa haitta-, onnettomuus- ja ympäristövastuille. Näitä vastuita ovat jätteisiin, pilaantumiseen, ympäristövahinkoihin ja -onnettomuuksiin liittyvät vastuut sekä haittakorvaukset haitankärsijöille, elinkeinoille ja kiinteistöarvoille tulevista haitoista myös pitkien aikojen kuluessa kattaen kaivoksen koko vaikutusalueen.

5. Kunnan mahdollisuus päättää kaivostoiminnan sijoittumisesta alueellaan

Malminetsintäluvan myöntämisen esteeksi tulisi lisätä kaivannaistoiminnan soveltumattomuus kaavoituksen tai maankäyttösuunnitelmien perusteella tai että kunta vastustaa kaivannaistoimintaa alueella.

Soveltuvuutta voisi arvioida teoreettisen tai keskimääräisen kaivoshankkeen vaikutusten perusteella.

6. Malminetsinnän ja kaivostoiminnan sosiaalisen hyväksynnän parantaminen

- **Malminetsinnän tutkimussuunnitelmasta, vakuuksista ja korvauksista neuvottelu tulisi lisätä lakiin.** Tämä velvoittaisi malminetsintäyrittäjien ottamaan huomioon maanomistajan esille tuomat seikat. Malminetsintäyrittäjillä on hyvin erilaisia taustoja, ja muiden asianosaisten tarpeita otetaan huomioon vaihtelevasti. Omaehtoiseen ohjautuvuuteen ei voi luottaa. Ristiriitatilanteet ratkaistaisiin malminetsintälupapäätöksessä.

- **Kairauksen ympäristövaikutusten kontrollointi.** Vaaraa pohjavedelle aiheutuu kairauksessa käytetyistä kemikaaleista eli apuaineista ja kairaamisesta kallioperään, joka sisältää haitallisia mineraaleja. Kumpakaan ei oteta nykyisin puitteissa huomioon. Kairaus yksinomaan maanomistajan suostumuksella tulisi selkeästi kieltää lain perusteluissa.

Kairaukseen liittyvät pykäläehdotukset

- Pykälän 51 Malminetsintäluvassa annettavat määräykset perusteluissa mainitaan hyvinä käytänteinä ”ympäristöystävälliset kemikaalit” (s. 107, 1. kappale). Olisi hyvä lisätä, että tieto käytettävistä kemikaaleista tulee toimittaa ennen toimenpidettä viranomaiselle. Tämä on olennaista, jotta voidaan määrittää ovatko kemikaalit ympäristöystävällisiä.

- Yksi kentällä ongelmia aiheuttavista kohdista on voimassa olevan kaivoslain 621/2011 pykälän 13 perustelut (s. 82), joissa ei mainita, että kairauksesta voi aiheutua vaarallista jätettä, vaikka jätelaki sisältää luokituksen vaaralliselle kairausjätteelle. Tämä aiheuttaa tulkinnan, että malmikairauksella on aina vain vähäisiä vaikutuksia: ”Yleensä malminetsinnän jäte on pilaantumaton maa-ainesta ja sitä syntyy vain vähäisiä määriä. Jonkin verran voi syntyä myös pysyväksi jätteeksi katsottavaa kiviainesjätettä. Sen vuoksi 1 momentissa vaaditut toimenpiteet voivat käytännössä yleensä olla hyvin vähäisiä ja 2 momentissa tarkoitettu jätehuoltosuunnitelma varsin yleispiirteinen.”⁸

Lisäykset pykälän 13 perusteluihin: **Tutkittaessa kallioperää kairaamalla voi myös syntyä vaarallista jätettä⁹. Kairauksen vaikutukset tulee selvittää kaivannaisjäteasetuksen mukaisesti erityisesti, kun kairaus kohdistuu haitallisia mineraaleja sisältämään malmiin.**

- 169 § ensimmäisen malminetsintäluvan täytäntöönpanoluvan poisto.
Ensimmäinen malminetsintälupa tulee aina käsitellä kunnolla, koska niistä on usein huomattu puutteita.

Täytäntöönpanolupia on myönnetty hyvin kevyin perustein.

169 §

Lisäys **boldilla**, poisto ~~yliviivauksella~~.

Päätöksen täytäntöönpano muutoksenhausta huolimatta

Kaivosviranomaisen voi perustellusta syystä hakijan pyynnöstä malminetsintäluvan tai kullanhuuhtontaluvan voimassaolon jatkamista taikka ~~malminetsintälupaa~~, kullanhuuhtontalupaa, kaivoslupaa tai kaivosturvallisuuslupaa koskevassa päätöksessä määrätä, että luvassa yksilöityihin toimenpiteisiin voidaan valituksesta huolimatta ryhtyä lupapäätöstä noudattaen. *Kaivosviranomaisen voi*

⁸ https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_273+2009.pdf s. 82

⁹ Valtioneuvoston asetus jätteistä 978/2021 Liite 3 (s. 8). Kohdan 01 ”Mineraalien tutkimisessa, hyödyntämisessä, louhinnassa sekä fysikaalisessa ja kemiallisessa käsittelyssä syntyvät jätteet” Luokitus ”01 05 porauslietteet ja muut porausjätteet” sisältää luokan ”01 05 06* porauslietteet ja muut porausjätteet, jotka sisältävät vaarallisia aineita”, joka on merkitty tähdellä vaaralliseksi jätteeksi. Liitteen linkki <https://finlex.fi/data/sdliite/liite/7892.pdf>

*kohdistaa täytöntöönpanomääräyksen myös osaan päätöksestä sekä määrätä täytöntöönpanon aloitusajankohdasta. Tässä momentissa säädetty ei koske uraanin tai toriumin tuottamista koskevaa kaivoslupaa tai **malminetsintäluvan jatkolupaa**.*

- Maanomistajien suostumus & kriittiset mineraalit

Paikallisen vastakkainasettelun vähentämiseksi maanomistajien suostumusprosentti tulisi nostaa vastaamaan 2/3 alueen maanomistajista, Pekka Vihervuoren esityksen mukaisesti. Suostumusta olisi asiallista kysyä jo aiemmin, esimerkiksi 7 vuoden kuluttua. Toissijaisesti kriittisten mineraalien määrittelyä tulisi tarkentaa, ja siten lisätä maanomistajien vaikutusvaltaa toimintaan alueellaan. (jos on selvää milloin kaivosaluelunastuslupaa ei voi saada, se vaikuttaa maanomistajan mahdollisuuksiin määrätä alueestaan).

7. Varauksien ja malmientsintäalueiden koko on liian suuri

Lakiin tulisi kirjata 900 hehtaarin yläraja varauksille ja malminetsintäluville.

8. Lakiin tulisi kirjata valtion omistavan kaivosmineraalit

Lakiin kirjataan:

Kaivosmineraalit kuuluvat maanomistajan lisäksi valtiolle¹⁰.

Kaivoslain 100 § kirjataan:

Louhintakorvauksena peritään myös valtiolle valtioneuvoston vuosittain vahvistama prosenttiosuus kaivosmineraalien tuotosta. Prosenttiosuus voi vaihdella eri kaivosmineraalien osalta. Valtioneuvosto voi myös vahvistaa metallien ja raaka-aineiden arvonmäärityisperiaatteet (kuten London Metals Exchangesta ja London Bullion Marketista saatavien hintatietojen perusteella). Lisäksi valtio voi periä hehtaarikohtaista maksua kaivospiireistä sekä maksua sivutuotteista (sivutuotekorvaus). Valtio voi myös periä louhinnan määrään ja/tai mineraalien haitallisuuteen perustuvia tonnimääräisiä maksuja.

¹⁰ https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164202/VM_2022_44.pdf?sequence=1&isAllowed=y (s. 54-55) Kaivoslaki Nyt! –kansalaisaloite KAA 7/2019 vp

Liite 2 - Lisäselvitys

Poronhoidolle aiheutuvat haitat

- Poronhoito **poikkeaa muista elinkeinoista** seuraavasti:
 - maankäyttötavaltaan: se perustuu laajoihin luonnonlaitumiin
 - se pohjautuu porojen luontaiseen liikkumiseen alueilla: porot laiduntavat vapaina ja vaihtavat laidunta eri vuodenaikoina
 - poronhoito on ikiaikaiseen nautintaoikeuteen perustuva luontokulttuuri ja elinkeino: tiedot ja taidot siirtyvät ammattiosaamisena sukupolvelta toiselle, elinkeino kannattelee myös alkuperäiskansa saamelaisten kulttuuriperintöä
- Poronhoitoa **ei siis voi verrata maankäytöltään muihin elinkeinoin.** Siten argumentti, että pakollisia määräyksiä ei voisi antaa koko poronhoitoalueelle, koska muuten poronhoitoa kohdeltaisiin eriarvoisesti muiden elinkeinojen kanssa, ei ole hyvin perusteltu¹¹. Poronhoidon erityisluonteen takia **malminetsinnän tutkimustoimenpiteet itsessään voivat aiheuttaa sille haittaa. Tämä erottaa sen muista elinkeinoista ja niiden maankäytöstä**, joiden osalta yleisesti katsotaan, että malminetsinnän toimenpiteet itsessään eivät aiheuta niiden toiminnoille haittaa.
- Koska poronhoito tukeutuu porojen luontaiseen liikkumiseen, niin **pieniltäkin kuulostavilla vaikutuksilla voi olla suuri merkitys**. Jos esimerkiksi vasoma-alueen vieressä tehdään malminetsintätutkimuksia vasomisaikaan, voivat porot vaihtaa häiriön vuoksi vasomispaikkaa. Vaikea tilanne voi myös seurata, jos malminetsintätutkimuksia tehdään vasanmerkintään tai poronerotukseen tarvittavien alueiden lähellä väärään aikaan.
- Jos alueille tulee häiriötä, voi olla erittäin työlästä löytää korvaava paikka, joka soveltuu poroille. Koska porotalous perustuu porojen luontaiseen käyttäytymiseen ja liikkumiseen, poroja ei voi pakottaa hyväksymään uutta paikkaa. Joskus uuden paikan löytymiseen ja vakiintumiseen voi mennä jopa yksi porosukupolvi eli kymmenen vuotta. Paikan vaihtaminen siis vaikuttaa poronhoidon kokonaisuuteen alueella merkittävästi.
- Määräyksien avulla **tärkeät alueet voidaan rauhoittaa malminetsintätutkimuksilta tai esimerkiksi kaivostoiminnan räjäytyksiltä olennaisina aikoina**.
- Muita toimenpiteitä, jotka vähentävät poronhoidolle aiheutuvaa haittaa, ovat esimerkiksi poroaitarakenteiden siirtäminen, kaivosalueen aitaaminen, automaattiset portit, vilkkaiden kaivosliikenneteiden aitaaminen, ylitysten rakentaminen, kaivantojen merkitseminen, aitaaminen tai luiskaaminen sekä kairausputkien poistaminen tai merkitseminen¹². Kaivannot tulisi merkitä muilla tavoin kuin lippusiimalla ja muovikepeillä, koska porot sotkeutuvat niihin.
- **Aitaamiset suojaavat poroja vahingoittumiselta ja merkitsemiset puolestaan poronhoitajia ja muita maankäyttäjää vahingoilta.**
- Näillä malminetsintä- tai kaivosyrityksen näkökulmasta taloudellisesti vähäisillä toimenpiteillä on iso merkitys poronhoidon edellytysten säilymiselle, sillä malminetsintää tehdään laajoilla alueilla Pohjois-Suomessa. Koko poronhoitoalueesta tällä hetkellä **noin 1/3 on malminetsintä- tai kaivostoiminnan kohteena** (sis. varaukset)¹³
- Poronhoitoalueella on lisäksi kasvavassa määrin muita maankäyttöpaineita esimerkiksi tuulivoiman rakentamisen suhteen. Maankäytön kumuloituvat yhteisvaikutukset ovat kasvamassa niin suuriksi,

11 Hallituksen esitys laiksi kaivoslain muuttamisesta, 2022. s. 86.

12 Kairausputkien lyhyemmäksi katkaisua on myös esitetty, mutta tulppaamattomana se lisää pohjaveden kontaminoitumisen riskiä. Vrt. maalämpökaivot, joihin malmikairaus on verrattavissa.

13 Paliskuntain yhdistys, 5/2022.

että se aiheuttaa **epävarmuutta koko poronhoidon jatkuvuudelle**. Yllä kuvatuilla määräyksillä pystytään vaikuttamaan siihen, että poronhoidon edellytykset näiden maankäyttöpaineiden keskellä säilyvät.

- Lakiesityksen mukaan erityisellä poronhoitoalueella täytyy selvittää toiminnan vaikutukset paikalliselle poronhoidolle ja antaa määräykset, joilla haittoja vähennetään. Erityinen poronhoitoalue kattaa kuitenkin vain noin puolet koko poronhoitoalueesta, koostuen 20 paliskunnasta. Paliskuntia on yhteensä 54, lakiesitys rajaa siten haittojen vähentämismenettelyjen ulkopuolelle 34 paliskuntaa.
- **Erityisen poronhoitoalueen ulkopuoliselle alueelle (koko poronhoitoalueelle) esitetään ainoastaan ilmoitusvelvollisuutta**, joka tarkoittaa, että poronhoidolle koituvia vaikutuksia ei tarvitse selvittää eikä määräyksiä antaa. **Tämä ei ole riittävää** sillä:

1. Kaivosviranomaisen ei tiedä paikallisia olosuhteita ja toiminnan aiheuttamia haittoja. Ne ovat paikkakunta- ja paliskunta-kohtaisia
2. Haittojen vähentämistoimet vaativat huolellista suunnittelua
3. Jos selvitysten tekeminen ja määräysten antaminen eivät ole pakollisia, niitä ei yleensä tehdä.
4. Paliskuntien lausuntoja ei välttämättä huomioida, vaikka niissä olisi yksilöity tarkkoja toimenpiteitä esimerkiksi toiminnan välttämisestä tiettyinä aikoina tietyssä paikassa.
5. Eri maista ja taustoista tulevilla malminetsintä- ja kaivosyrityksillä on erilaisia toimintakulttuureja. Toiset ottavat poronhoidon huomioon hyvin, toiset eivät ollenkaan. Vapaaehtoiseen ohjautumiseen ei voi luottaa.

- Koska kyseessä on **suhteellisen pieni vaiva malminetsintä- tai kaivosyrityksen mittakaavassa**, ja toisella puolella vaakakupissa painavat **ylisukupolvisen elinkeinon ja luontaiskulttuurin toimintaedellytykset** aikana, jolloin Pohjois-Suomen maankäyttö on murroksessa, on ilmeistä, että **poronhoidon edellytykset turvaavien selvityksien ja määräyksien tulisi olla pakollisia koko poronhoitoalueella**.
- Tätä näkemystä tukevat myös Pekka Vihervuoren selvitys kaivoslain toimivuudesta¹⁴ sekä lainsäädännön arviointineuvoston lausunto kaivoslaista¹⁵.

14 Vihervuori (2019) Kaivostoimintaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden arviointi. s. 57.